

ismerjük: a kiséret egység híveként Ausztria-ellenes volt, melynek abszolutista uralmi rendszerét mélyen elítélte. Döntésében emellett persze komoly szerepe lehetett felesége magyar voltának is. Jó katona lévén gyorsan haladt előre a ranglétrán, 1849 júliusában végül tábornok és a Görgey-féle hadsereg egyik hadtestének parancsnoka lett.

Az 1808-ban Horvátországban született **Knézich Károly**, császári királyi százados, egyik fennmaradt leveléből arról nyerhetünk információt, hogy őt Galícia rendkívül elmaradottsága, - ahogy írta: „a galíciai parasztok végtelen nyomorúsága” döbbsentette rá a „metternichi rendszer lehetetlenségére”. Ugyanakkor róla is tudjuk, hogy magyar felesége volt - s, hogy a szabadságharc előtt huszonegy évig egy magyar gyalogezredben szolgált, mely bizonyára szintén hatással volt döntésére, amikor 1848 őszén a magyar lobogót választotta. 1849 januárjáig a Délvidéken, majd a főhadiszíntéren, Görgey alatt küzdve érte el a tábornoki rangot és a hadtestparancsnoki beosztást. Egy, a Knézich Károlynál már említett indok, az alakulathoz való kötődés játszott valószínűleg fontos szerepet az osztrák származású Ernst Ritter von Poeltenberg, vagy ahogy névírása a magyar irodalomban meghonosodott, Pöltenberg Ernő esetében is. Az 1807-ben Bécsben született Poeltenberg egy magyar legénységű császári huszárezred századosa volt. 1848 októberében ezrede csatlakozott a honvédsereghez, s katonáinak példáját rövid habozás után ő is követte. Ez utóbbiban azonban bizonyára annak is jelentősége volt, hogy feleségének, a lengyel Kakowska Paulínának a családja szoros kapcsolatban állt a lengyel függetlenségi mozgalommal. Poeltenberg szintén tábornok- és hadtestparancsnokként fejezte be a szabadságharcot.

A végére maradt az aradiak közül az a két tiszt, akiknek neve különösen kedvesen cseng az örmény gyökerekkel rendelkező magyarok számára. **Kiss Ernő és Lázár Vilmos**. Mi újat tudhatnánk még elmondani róluk? Hogy Kiss Ernő ezredesi rangot, fényes katonai karrier lehetőségét cserélte fel a bizonytalanul, hogy hazájának szolgálhasson? Vagy, hogy bánáti nábobként több mázsa ezüstjét ajándékozta a kormánynak honvédelmi célokra? S, hogy nem volt igazán sikeres hadvezér, de a végső pillanatig kitartott az ügy mellett. 50 évesen ő is ezért áldozta életét. Csakúgy, mint a harminckét éves, nagybecskereki születésű Lázár Vilmos, az aradi vértanúk legfiatalabbika. Aki „csupán” hadnagy volt korábban a császári hadseregben, s aki „csak” ezredes lett végül a honvédseregben. Haynau mégis kivégeztette. Az egyik tábornokot azért, mert noha a szabadságharc nagy részében betegség miatt nem teljesített szolgálatot, az, hogy tábornok lett, elegendő indoknak bizonyult a halálos ítélet kimondásához. Lázár esetében fordított volt a helyzet. Ő ugyan nem kapta meg a tábornoki rangot, viszont az utolsó napokban egy hadtest parancsnoka lett, neki azért kellett bűnhődnie. De hát nem is a logika és az ésszerűség, hanem az esztelen bosszúvágy működött. Hiába javasolta Ferenc Józsefnek, az „atyai nagybácsi” Miklós cár, hogy a Habsburg birodalom jövője érdekében a magyarokat meg kellene békíteni. Ehhez a felismeréshez Bécsnek még közel húsz év kellett. 1867 a Kiegyezés, hogy Magyarország megkapja mindazt, amiért gróf Batthyány Lajos és a tábornokok Aradon az életüket áldozták.

*(A hadtörténész előadása elhangzott a Forradalmaink
1848/49 - 1956 elnevezésű ünnepségen 2006. október 4-én
Budapesten a Városháza dísztermében.)*

* * *

Lászlóffy Aladár

Budapest a forradalom napjaiban **Eörsi László 225 mártírjáról Szentpétery Tibor fotói a szélhűtött városról**

Tulajdonképpen csak belátni nem szeretünk. Miért is nem dobható el az élet útjából maga az élet. Hogy élhessünk a belehalás helyett. Milyen tömör és komor Madáchnál az a valószínűtlen érv: „Tanulj felőlem jobban vélekedni, polgár!... ” - és megteszi. A tiszt, a szerelmes, a sértett, a csalódott, a felháborodott. A valóságban így, az ön-pusztítás révén nem beszél, nem kerekedik felül nemhogy élő lény tévedő, elbukó, hibát hibára halmozó, korral, előzménnyel, másik nemzedékkel, hazával, ellenséggel szemben. Az volna csak a patetikus és valószínűtlen! Ide ordít be az is, hogy „holott a sírt, hol nyugszik atyja kellene megbontolnia ”, meg az, hogy „kárhozottak ősapáink”. De már késő, de már mindegy, de már hiába. De már lehetetlen. Vajon kinek mondta oda valaha nyersen, és vajon ki? A tavalyi napnak a holnapután, az osztrák, a szovjet főlénynek a vállalt leveretés, a szenvedés, a gögnök a fegyverletétel, Haynau-nak a Maderspach család? „Ha meg akarod nevetetni Istent, mondd el a terveidet”. Esetleg a bekövetkező Milleneumnak, a mégis többször felemelkedő Nagykörútnak, vagy a Dunába robbantott lánchidaknak a végösszege (...) Amikor az aradi villamos, Damjanich után száz évvel, Rigómezőre jár ki, meghosszabbítva? De akkor az

a villamos, annak sínei, csikorgó fékjei, vagonjai már Kisinyovból kerültek oda hadizsákmányként. Ezt a hadiszerecsét pedig Miklós cárnak százszoros sarccal fizette ki, nem a porta, nem a tatár kán, hanem Románia képében, nevében a magyar anyánk konyhapénze. Ki győzött és mennyit hajtott be az október hatodikán? Mert hogy nagy volt a forgalom a globalizáció előtt és alatt és után, az látható és érthető. És a gyanakvás kölcsönös maradt, mint mikor Isten tarka békítő ügynökei még nem tudták kezelni ezt, és Hét-torony vagy Duna-csatorna járt érte. Nagy és végleges ez. Valamint a gyász, a hiányérzet. Hiába születik már a Csaba nevű kis muszlim Egerben vagy Hamburg külvárosában. Így hallom szüntelenül a hátsó szándékot is. És füle van Trója óta. Annak a falnak, melyre a borsót hányjuk. Ez is elkezdődött újra... Mindenkitől elvettek tizenháromat, tizennégyet. Mindenki áldozott tizenháromat. Mindenkitől elfoglalták negyvennyolca, huszonharmadikája, november negyedike városát. A szabadság fogalma nem a jövő tétele, terve, előirányzata. A jövő legfennebb újra és újra eltüntetni, megsarcolni, rossz rubrikába próbálja elkönyvelni, előirányozni. A szabadság bárhol a világon csak azok kezébe illik - mint kard vagy vaskolónánál - akik markából kilopták, kiszedték, kifacsarták.

* * *

Sütő András emlékezete

Lőrincz György

Csillag a ravatalon

Vasárnap van. Ünnepre hangolt, imára halkuló lélekkel ülök a papír előtt, keresgélem a szavakat: - *Sütő András* meghalt - kiáltja át a szomszéd szobából a feleségem. A kiáltás felerősödik, visszhangzik bennem, de a döbbenettől nem bírok megszólalni: - Te nem hallasz! Andris bácsi, meghalt! - jön át most már a szobámba is a feleségem. S ekkor belém nyilall: Sütő András, kisebbségi létünk szószólója meghalt. Megborzongok. Összerázkódom.

Ebben a pillanatban megkondulnak a harangok is, kondulnak, mondom, mert Székelyudvarhely a reformáció egykor utolsó stációja felekezetek városa: először a belvárosi református templomé szólal meg, aztán rázendít a Szent Miklós-hegyi katolikus, majd az unitárius templom harangja is.

Így zúgnak most a harangok Erdély-szerte - gondolom, mintha csak isteni sugallatra tennék. Meghalt Sütő, hirdetik a Mezőségben... Meghalt Sütő, szólnak a Barcaságban... Meghalt Sütő, kongnak a Partiumban... Sütő András, zsoltáros szavaink, csillagporos metaforáink Nagyfejedelme meghalt, zúgnak a szívekben.

Erdélyi harangok zúgjak - mondom magamban. Sorolni kezdem a műveit: *Anyám könnyű álmat ígér. Rigó és apostol, Perzsák, Egy lócsiszár virágvasárnapja, Csillag a máglyán, Káin és Ábel, Szuzai menyegző, Sikaszói fenyőforgácsok, Engedjétek hozzám jönni a szavakat, Balkáni gerle...*

Sütő András, nemzeti létünk, önazonosságunk fáklyás embere nem csak itt állt és másképp nem tehetett, egy fél évszázadon át gyújtogatta, rakta, a hamu porából élesztette az „eszmélet erdőtüzeit”, hogy lobogó fényében, fagyos, zúzmarás, adventi időkben megfűroszthessük arcunk.

Itt állok, másképp nem tehetek, s tudom sorsproblémáink szószólója volt, szállóigévé vált a szó a penája hegyén.

Itt állok, másképp nem tehetek, hallom, miközben tudom: népe mesélő emlékezetében példabeszéddé magasztosult a szó, megtartó esszéiben, klasszikussá vált drámáiban az öntudat máglyatüzeit gyújtotta nekünk.

„A mindenkori pápák caraffái tudták - írta a *Rigó és apostol* című úti tünődéseiben még 1973-ban -, hogy a kiáltás erejét a visszhangon lehet csak lemérni. Éppen ezért a visszhangtalan citerásoknak és köldöknéző széplelkeknek megkegyelmeztek. A megalkuvásra hajlamosoknak annyi szólásszabadságot engedélyeztek, amennyi épp szükséges volt ahhoz, hogy önmaguk előtt is eltitkolják a rabságukat. (...)Az elnyomó hatalmak, miként a nők: nem osztoznak a szerelemben. Szervét Mihály lassú tűzű máglyán is váltig erősítette, hogy híve a kálvini tanoknak, az ellenvéleménye csupán árnyalatbeli. Árnyalat nincs - mondták az égő hasábfák - csak rajzolatban. Vagy Genf, vagy Róma. Az igazság hiába igyekszik néha középre: póluson a helye”.

- Csillag a máglyán - mormolja a feleségem múltba nézőn, emlékezőn, talán az eltelt évekre gondolva, halkán, szinte csak önmagának.

- Csillag a ravatalon - mondom.

- Pusztakamarás fölött lehullt egy csillag - mondja a feleségem.